

Rikoshyötyyn liittyvien täytäntöönpanotoimenpiteiden tehostaminen lainvoimaisen rikostuomion jälkeen – erityisesti kansainvälisissä asioissa

Dnro 24/62/17
Luovutettu 28.1.2019

**VALTAKUNNANSYÖTTÄJÄNVIRASTO
RIKSÅKLARÄMBETET**

KUVAILULEHTI

Tekijät Työryhmän puheenjohtaja, sihteeri ja jäsenet	Julkaisun laji Loppuraportti Toimeksiantaja Oikeusministeriö Työryhmän asettamispäivä 28.2.2017		
Julkaisun nimi Rikoshyötyyn liittyvien täytäntöönpanotoimenpiteiden tehostaminen lainvoimaisen rikostuomion jälkeen – erityisesti kansainvälisissä asioissa Työryhmän loppuraportti			
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Valtioneuvosto on antanut 28.4.2016 periaatepäätöksen kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi vuosille 2016–2020. Toimenpideohjelmassa on 20 hanketta. Oikeusministeriö on asettanut (OM 1/630/2017) poikkihallinnollisen työryhmän toimenpideohjelmaan sisältyvän hankkeen 4.7 tavoitteiden toteuttamista varten. Työryhmän toimeksiantona on ollut tehdä selvitys rikoshyötyyn liittyvien toimenpiteiden tehostamiseksi lainvoimaisen rikostuomion jälkeen - erityisesti kansainvälisissä asioissa.</p> <p>Loppuraportissa kuvataan esitutkintaviranomaisten (poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos), syyttäjän, ulosottoviranomaisten, Verohallinnon ja täytäntöönpanoviranomaisten (Oikeusrekisterikeskus ja oikeusministeriö) toimivaltuuksia menettämisseuraamusten täytäntöönpanossa. Keskeisinä tarkasteltavina teemoina ovat lisäksi olleet muun muassa tuomioihin liittyvän tiedonkulun varmistaminen, kansainväliset tiedonhankintamahdollisuudet sekä kysymykset, jotka liittyvät menettämisseuraamusten täytäntöönpanoon ulkomailla.</p> <p>Loppuraportissa tunnistetaan eräitä puutteita, jotka liittyvät vahingonkorvaus- ja menettämisseuraamustuomioiden kansainväliseen täytäntöönpanoon. Niiden vastapainona loppuraportissa tuodaan ilmi viranomaistoiminnan vahvuuksia. Rahanpesun kohteena olevan rikoshyödyn jäljittäminen ja poisottaminen todetaan olevan erityisen tehokasta.</p> <p>Viranomaistoiminnan puutteena raportissa tunnistetaan muun muassa se, ettei tuomioistuimesta aina välity tietoa menettämisseuraamukseen liittyvästä ulkomailla olevasta jäädytyksestä menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta vastaavalle Oikeusrekisterikeskukselle. Laissa ei myöskään ole yksilöity tahoa, jonka velvollisuutena olisi huolehtia täytäntöönpanopyynnön tekemisestä oikeusministeriölle. Lisäksi raportissa todetaan, että esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän toimivaltuuksia voisi työryhmän havaitsemien ongelmien kannalta olla perusteltua täydentää siten, että rikoshyödyn jäljittäminen ja poisottaminen esimerkiksi pakkokeinoja hyödyntäen olisi mahdollista.</p>			
Muut tiedot (Diaari) VKSV 024/62/17			
Kokonaissivumäärä 13	Kieli suomi		Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Valtakunnansyyttäjänvirasto			

Sisällys

1. Johdanto	5
2. Nykytilanne	5
2.1 Esitutkintaviranomaiset	6
2.2 Syyttäjä	8
2.3 Ulosottoviranomaiset	8
2.4 Asianomistajat ja hallinnollinen perintä	9
2.5 Täytäntöönpanoviranomaiset	10
3. Työryhmän havaitsemat viranomaisyhteistyön vahvuudet	12
4. Työryhmän havaitsemat puutteet ja kehittämissuhteet	13

Oikeusministeriö asetti 28.2.2017 (OM 1/630/2017) työryhmän harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelmaan vuosille 2016–2020 sisältyvän hankkeen 4.7 tavoitteiden toteuttamista varten.

Työryhmän kokoonpano:

Puheenjohtaja, valtiosyyttäjä Ritva Sahavirta,
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Sihteeri, ylitarkastaja Miia Ljungqvist, Valtakunnansyyttäjänvirasto,
ja 1.9.2017 lukien neuvotteleva virkamies Sampsa Hakala,
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Valtiosyyttäjä Tuuli Eerolainen Valtakunnansyyttäjänvirasto
Erityisasiantuntija Lauri Rautio, Oikeusministeriö
Hallitussihteeri Taina Neira, Oikeusministeriö
Ylitarkastaja Seppo Laakso, Valtakunnanvoudinvirasto, sijaisena
1.9.2018 lukien hallintovouti Terhi Salmela, Valtakunnanvoudin-
virasto

Johtava asianvalvoja Marja Autio, Verohallinto
Täytäntöönpanopäällikkö Tauno Aalto, Oikeusrekisterikeskus
Perintälakimies Sakari Haataja, Oikeusrekisterikeskus
Rikoskomisario Kai Lakio, Keskusrikospoliisi
Rajavartioylitarkastaja Silja Hallenberg, Rajavartiolaitos
Tulliylitarkastaja Juha Kyrönviita, Tulli

Työryhmän toimikausi on ollut 1.3.2017–31.12.2018

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa oikeusministeriölle loppu-
raporttinsa.

Helsingissä 28. tammikuuta 2019

 Tuuli Eerolainen	 Ritva Sahavirta	 Taina Neira
 Terhi Salmela	 Lauri Rautio	 Tauno Aalto
 Sakari Haataja	 Marja Autio	 Silja Hallenberg
 Juha Kyrönviita	 Kai Lakio	

1. Johdanto

Juha Kyrönviita

Rikosprosessin toimintaketjun on oltava tehokas esitutkinnasta aina lainvoimaisen rikostuomion täytäntöönpanoon saakka myös kansainvälistyvissä toimintaympäristössä. Uudenlaiset kansainväliset sähköiset palvelut ovat entistä helpommin asiakkaiden saatavilla. Mahdollisuudet kerryttää tai siirtää rikoshyötyä ulkomaille nopeasti ja helposti ovat lisääntyneet. Rikoshyödyn jäljittämistä ja poisottamista on pyritty tehostamaan erityisesti esitutkinta- ja syyteharkintavaiheessa. Toimintoja tulisi tarkastella myös lainvoimaisen rikostuomion jälkeen.

Nykyisin millään taholla ei ole keskitettyä koordinoituvastuuta kansainvälisistä toimenpiteistä. Oikeusrekisterikeskus on toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen Suomessa EU-konfiskaatiopuitepäätökseen perustuvassa yhteistyössä ja Pohjoismaisen yhteistoimintalain mukaisissa tilanteissa. Oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikkö on toimivaltainen välittämään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa koskevan oikeusapupyynnön eräissä kansainvälisissä tapauksissa. Ulosottoviranomainen on lähtökohtaisesti toimivaltainen vain Suomessa.

Toimenpiteeksi esitetään poikkihallinnollista työryhmää, joka tekee selvityksen rikoshyötyyn liittyvien toimenpiteiden tehostamiseksi lainvoimaisen rikostuomion jälkeen – erityisesti kansainvälisissä asioissa.

Työryhmässä selvitetään mahdollisuudet tehostaa täytäntöönpanotoimien koordinoitua ja keskittämistä. Keskeisiä tarkasteltavia teemoja ovat muun muassa tuomioihin liittyvän tiedonkulun varmistaminen, kansainväliset tiedonhankintamahdollisuudet sekä menettämisseuraamusten täytäntöönpanoon ulkomailta liittyvät kysymykset. Tarkoituksena on varmistaa muun muassa se, että rikosprosessiketjun alkupuolella esitutkintavaiheessa tehdyt turvaamistoimenpiteet pannaan täytäntöön lainvoimaisen tuomion jälkeen tehokkaasti siten, että samalla varmistetaan mahdollisuus menetettäväksi tuomittujen varojen palauttamiseen Suomeen. Keinovalikoiman läpikäymisen lisäksi prosessiketjun tarkastelu mahdollistaa ongelmien havaitsemisen.

2. Nykytilanne

Nykyisin ongelmaksi on koettu se, ettei tuomioistuimen tuomitsemia konfiskaatio- ja vahingonkorvaustuomioita ole mahdollista tehokkaasti panna täytäntöön silloin, kun menetetyksi määrätty omaisuus on ulkomailta, eikä täytäntöönpanoa ole esitutkinnan aikana turvattu kansainvälisiä instrumentteja hyödyntäen.

Oikeusrekisterikeskus on toimivaltainen viranomainen lähetettäessä

Suomen tuomioistuimen menettämisseuraamusta koskeva päätös täytäntöönpantavaksi toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tai pantamalla Suomessa täytäntöön toisen jäsenvaltion tuomioistuimen tekemä menettämisseuraamusta koskeva päätös. Muissa tapauksissa toimivaltainen viranomaisena on lähtökohtaisesti oikeusministeriö.

Lainvalvonta- ja syyttäviviranomaisilla ei ole tuomioiden täytäntöönpanovaltaa. Niillä ei myöskään ole toimivaltaa voimassa olevan kansallisen lainsäädännön perusteella käyttää pakkokeinoja tai virka- ja oikeusapuinstrumentteja valtiolle tuomitun omaisuuden jäljittämiseksi tai turvaamiseksi lainvoimaisen tuomion jälkeen. Ulosoton toimivalta rajoittuu Suomeen ja sen täytäntöönpanotoimet voivat kohdistua lähtökohtaisesti vain velalliselle tai vastaajalle kuuluvaan omaisuuteen. Verohallinnolla on toimivalta periä asianomistajana sille tuomittuja vahingonkorvauksia EU-valtioista EU:n perintädirektiivin nojalla.

Nykyisin ei ole estettä sille, että täytäntöönpanoviranomaisista oikeusrekisterikeskus pyytää ulkomaisia viranomaisia jäljittämään Suomessa menetetyksi määrättyä omaisuutta ja palauttamaan sen Suomeen. Ulkomaan viranomaisilla ei kuitenkaan kansainvälisten sopimusten tai Euroopan unionin lainsäädännön perusteella ole velvollisuutta toimia pyynnön mukaisesti.

Tulevaisuudessa jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun asetuksen (EU 2018/1805) perusteella konfiskaatiopäätösten täytäntöönpano helpottuu, mutta edellytyksenä on, että täytäntöönpanon kohteena oleva omaisuus on jäädytetty tai muutoin saatavilla sijaintivaltiossaan tai se, että tuomitulla henkilöllä on asuinpaikka ja oikeushenkilöllä kotipaikka täytäntöönpanovaltiossa.

2.1 Esitutkintaviranomaiset

Esitutkintaviranomaisten (poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos) on esitutkintalain (805/2011) 1 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan selvitettävä mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa rikoshyödyn jäljittämistä ja asianomistajan korvausvaatimuksen katteeksi sopivan omaisuuden etsimistä sekä turvaamista, jotta myöhempi täytäntöönpano olisi mahdollinen.

Omaisuuden jäljittäminen Suomessa perustuu poliisilain, esitutkintalain ja pakkokeinolain (806/2011) säännöksiin. Tullin tietojen saantia yksityiseltä ja julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä koskeva säännös on rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015). Rajavartiolaitoksen osalta säännös tietojen saannista viranomaisilta ja yksityiseltä yhteisöltä

tai henkilöltä on henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005). Ulkomailla sijaitsevan omaisuuden jäljittämiseen soveltuvat Euroopan unionin lainsäädäntöön tai kansainvälisiin sopimuksiin perustuvat säännökset. Tullin toimintaa koskevat erityisesti Tullihallintojen keskinäistä avunantoa ja yhteistyötä koskevan Napoli II - yleissopimuksen (EYVL C 24, 23.1.1998) säännökset.

Esitutkintaviranomaisilla on myös eri valtioiden kanssa virka-apusopimuksia, joiden perusteella saatua tietoa voidaan esitutkintavaiheessa käyttää rikoshyödyn jäljittämiseen. Pakkokeinolaissa säädetään turvaamistoimista ja rikoslaissa (39/1889) pääosin menettämisseuraamuksista.

Esitutkintaviranomaiset voivat jäljittäessään rikoshyötyä käyttää hyväksi myös Rahanpesun selvittelykeskusta ja sen verkostoja, Asset Recovery Office (ARO) -verkostoa sekä CARIN-asiiantuntijaverkostoa, johon kuuluu myös unionin ulkopuolisia maita.

Rajavartiolaitoksen tutkimissa rikosasioissa ilmenee rikoshyötyä harvemmin kuin muilla esitutkintaviranomaisilla. Rajavartiolaitoksessa rikoshyödyn jäljittäminen ja turvaaminen liittyvät yleensä epäiltyyn laitto- man maahantulon järjestämisrikokseen tai ihmiskaupparikokseen, joissa on myös kytkös kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Esitutkintaviranomaisilla ei ole toimivaltaa jäljittää tai turvata jo lainvoimaisesti ratkaistuun rikokseen liittyvää hyötyä, ellei tutkittavana ole uutta rikosta, esimerkiksi esirikokseen liittyvää rahanpesurikosta. Kansallinen laki rajaa esitutkintaviranomaisten toimivallan esitutkintavaiheeseen ja sen jälkeen syyttäjän määräyksestä samassa asiassa tehtäviin toimiin. Unionin lainsäädäntö tai kansainväliset sopimukset eivät kata lainvoimaisen tuomion jälkeistä rikoshyödyn jäljittämistä.

Työryhmän työssä on tuotu esiin, että lainvoimaisen tuomion jälkeinen rikoshyödyn jäljittäminen ja poisottaminen voisi helpottua, jos ns. itsepesu olisi Suomessa laajemmin rangaistavaa. Rangaistavan toiminnan alan laajentamista harkitessa tulee kuitenkin muun ohessa huomioida rikosoikeuden viimesijaisuus-, välttämättömyys- ja muut ns. kriminalisointiperiaatteet. Perusteluksi ei riitä esimerkiksi rikoshyödyn jäljittämisen ja poisottamisen mahdollinen helpottuminen. Oikeusministeriö on 21.8.2018 asettanut työryhmän valmistelemaan ns. rahanpesurikosdirektiivin (EU 2018/1673) kansallista täytäntöönpanoa. Työryhmän tehtävänä on muun ohessa arvioida, edellyttävätkö direktiivin velvoitteet itsepesun rangaistavuudesta lainsäädäntömuutoksia.

Esitutkintaviranomaiset voivat kuitenkin ilman lainsäädännön tai sopimusten tukea pyytää ulkomaiselta viranomaiselta tietoja lainvoimaisen tuomion jälkeen omaisuuden jäljittämiseksi, mutta pyynnöt eivät ole velvoittavia.

2.2 Syyttäjä

Syyttäjä on velvollinen hakemaan menetettäväksi vaadittavan omaisuuden jäädyttämistä EU-jäsenmaissa tai turvaamista kolmansissa maissa, kun edellytykset tälle täyttyvät. Käytännössä ongelmia aiheuttaa se, että jäädyttämispäätöstä voidaan käyttää vain silloin, kun syyttäjä voi nimetä sen omaisuuden, jonka jäädyttämistä pyytää. Yleisesti voidaan todeta, etteivät jäädyttämis-/turvaamistoimipyynnöitä vastaanottavat maat tyypillisesti suhtaudu myönteisesti pyyntöihin, joissa ei voida nimetä pyydetyn pakkokeinon kohteena olevaa omaisuutta ja sen sijaintipaikkaa. Jo tiedossa olevaan omaisuuteen on voitu kohdistaa jäädyttämispyyntöä lisäksi omaisuuden sijaintivaltion omia kansallisia turvaamistoimia.

Kansallinen lainsäädäntömme myös vaikuttaisi estävän toimivaltaista syyttäjää kohdistamasta jäädyttämispäätöstä lainvoimaisen konfiskaatiopäätöksen turvaamiseksi toisessa jäädyttämispuitepäätöstä soveltavassa valtiossa olevaan omaisuuteen, vaikka se kuuluukin puitepäätöksen soveltamisalaan. Omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa (540/2005) annetun lain 1 luvun 2 §:n määritelmäsäännöksessä nimenomaisesti todetaan, että Suomen ollessa jäädyttämis päätöksen lähettävä valtio jäädyttämis päätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain 6 luvussa säädettyä tuomioistuimen määräämää vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa tai 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa. Pakkokeinolain mukaan edellä mainittuja turvaamistoimia voidaan käyttää vain ennen lainvoimaista tuomiota.

Syyttäjät osallistuvat tällä hetkellä lainvoimaisen tuomion jälkeiseen täytäntöönpanoon ilman nimenomaista lainsäädännöstä ilmoittamalla Valtakunnansyyttäjänviraston ohjeiden mukaisesti Oikeusrekisterikeskukselle tai oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikköön ulkomailla jäädytetyn tai turvatun omaisuuden lainvoimaisesta tuomitsemisesta valtiolle menetetyksi.

2.3 Ulosottoviranomaiset

Ulosotolla on toimivalta vain Suomessa. Ulosoton täytäntöönpanotoimia rajoittaa myös se, että ulosotto voi kohdistua lähtökohtaisesti vain velalliselle tai vastaajalle kuuluvaan omaisuuteen.

Ulosotossa velallisen omaisuuden löytämiseksi tarkistetaan lähtökohtaisesti vain suomalaiset rekisterit, koska suomalaisella ulosottomiehellä ei ole toimivaltaa suorittaa täytäntöönpanotoimia Suomen ulkopuolella.

Ulosottoselvityksessä velalliselta kuitenkin kysytään kaikki hänen omaisuutensa, myös ulkomailla sijaitseva omaisuus. Ulosoton tietoon tullut ulkomailla sijaitseva omaisuus osoitetaan hakijalle, joka voi halutussaan ryhtyä perimistöimiin Suomessa tai ulkomailla.

Ulosoton on kuitenkin mahdollista lähettää ulkomaille maksukieltoa vastaava pyyntö. Kyseessä on pyyntö, eikä ulosottomies voi periä mahdollisesti maksamatta jätettyä saatavaa ulkomailta. Tällöin jää kyseisen valtion lainsäädännön ja pyynnön saajan toimien varaan, mitä vaikutuksia lähetetyllä pyynnöllä on.

2.4 Asianomistajat ja hallinnollinen perintä

Asianomistajan tulee lähtökohtaisesti huolehtia itse tuomitun vahingonkorvauksen perinnästä. Vahingonkorvaussaatavien turvaamiseen voidaan yleisesti käyttää oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa mainittuja turvaamistoimia.

Nykyisin asianomistaja on itse vastuussa toimenpiteistä, joilla pyritään panemaan täytäntöön suomalaisen tuomioistuimen antama vahingonkorvaustuomio ulkomailla olevasta omaisuudesta (Bryssel I -asetus).

Jäädättämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastaamisesta tunnustamisesta annetun asetuksen (EU 2018/1805) perusteella asianomistaja voi tietyin edellytyksin saada ensisijaisesti suorituksen vahingonkorvausvaatimuksilleen Euroopan unionissa jäädetytystä omaisuudesta. Tulevaisuudessa syyttäjän tekemän jäädättämispäätöksen perusteella toisessa jäsenvaltiossa jäädetytystä omaisuudesta suoritetaan ensin asianomistajalle tuomittu vahingonkorvaus ja jäljelle jäävä omaisuus käytetään konfiskaatiotuomiolle.

Kolmansissa maissa täytäntöön pantavien vahingonkorvaustuomioiden osalta asianomistaja vastaa tulevaisuudessakin itse perinnästä.

Asianomistajista Verohallinto perii itse rikosperusteiset vahingonkorvauksensa ja sillä on mahdollisuus turvata saatavansa verovelvolliselta Suomessa hallinnollisella verotakavarikolla.

Verohallinto ja Tulli voivat periä rikosasiassa tuomitulta vahingonkorvaustuomioon perustuvia saataviaan toisesta jäsenvaltiosta soveltamalla Euroopan unionin neuvoston direktiiviä keskinäisestä avunannosta veroihin, maksuihin ja muihin toimenpiteisiin liittyvien saatavien perinnästä (2010/24/EU). Edellytyksenä on pääsääntöisesti tuomion lainvoimaisuus ja ulosoton tuloksettomuus Suomessa tai tieto siitä, ettei vahingonkorvaussaatava tule kertymään Suomessa, sekä että vastajalla on varoja toisessa jäsenvaltiossa.

Asianomistajana olevan Verohallinnon näkökulmasta ongelmana on myös se, ettei esitutkintaviranomaisilta välttämättä saada tietoa ulkomailta löydetyistä omaisuudesta tai varoista. Verorikosten osalta voisi olla mahdollista turvata omaisuuden poisottaminen jo esitutkintavaiheessa verojen perintänä. Omaisuuden jäljittämisen jälkeen olisi suositeltavaa keskustella mahdollisuudesta soveltaa perintädirektiiviä niissä tapauksissa, joissa verosaatavan turvaaminen on mahdollista

Perintädirektiivin käyttöä rajoittaa se, ettei sitä voida soveltaa rikoshyötyyn eikä Verohallinnolla tai Tullilla usein ole tietoa toisessa jäsenvaltiossa olevista täytäntöönpanon kohteeksi sopivista varoista. Verohallinto voi yksittäistapauksessa saada tietoa tuomion jälkeen täytäntöönpanon kohteeksi sopivasta velallisen omaisuudesta toisessa jäsenvaltiossa perintädirektiivin mukaisella tietopyynnöllä. Tietopyyntö voidaan tehdä jäsenvaltiolle, jossa ennakkotiedon perusteella voi olla tuomitun omaisuutta ja tämän tiedon oikeellisuus halutaan varmistaa. Omaisuustietoja voi myös hankkia julkisista rekistereistä ja Verohallinnon ja Tullin omista lähteistä. Perintädirektiivi mahdollistaa myös Suomessa haetun verovelvolliseen kohdistuvan verotakavarikon täytäntöönpanon toisessa jäsenvaltiossa.

Suomessa perintädirektiiviä on tulkittu siten, että esitutkintaviranomaisen hakeman ja epäiltyyn kohdistetun vakuustakavarikon täytäntöönpano on mahdollista perintädirektiivin perusteella. Käytännössä kyseisenlaisia täytäntöönpanopyyntöjä on toistaiseksi esitetty neljässä tapauksessa. Kolmessa tapauksessa Tulli on esitutkintaviranomaisena hakenut vakuustakavarikon Suomessa ja sen jälkeen vakuustakavarikon täytäntöönpanoa perintädirektiivin nojalla veroviranomaisena. Yhdessä tapauksessa poliisi on hakenut vakuustakavarikkoa ja Verohallinto on lähettänyt sen täytäntöönpantavaksi perintädirektiivin nojalla.

2.5 Täytäntöönpanoviranomaiset

2.5.1 Oikeusrekisterikeskus

Oikeusrekisterikeskus panee täytäntöön lainvoimaiset menettämisseuraamuksia koskevat tuomiot, joissa konfiskoitava omaisuus on toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Pohjoismaissa. Se saa tiedot täytäntöönpantavasta tuomiosta tavallisesti tuomioistuimen RITU-järjestelmästä, josta tieto välittyy suoraan Oikeusrekisterikeskuksen perintäjärjestelmään. RITU:sta välittyy myös tieto konfiskaatiovastaajan asuinpaikasta. RITU-ohjeessa selostetaan, miten konfiskaatioon liittyvästä turvaamistoimesta tehdään merkintä tuomiolauselmalle. Käytännössä on kuitenkin havaittu, että aina tällaista merkintää ei ole huomattu tehdä. Tämän vuoksi Oikeusrekisterikeskus saa konfiskaatio- ja

jäädättämispäätöksistä tiedon myös syyttäjiltä, joille on annettu ohjeet suoraan Oikeusrekisterikeskukselle tehtävistä ilmoituksista.

Kun konfiskaatiotuomio on tullut lainvoimaiseksi, Oikeusrekisterikeskus toimittaa EU-jäsenmaiden osalta täytäntöönpanopyynnön täytäntöönpanovaltioon, jossa omaisuutta on jäädytetty, tai vastaajan asuinpaikkavaltioon tai oikeushenkilön kotipaikkavaltioon.

Täytäntöönpanopyynnön jälkeen Oikeusrekisterikeskus odottaa, että täytäntöönpanovaltio tekee päätöksen konfiskaatiotuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanovaltio tilittää Oikeusrekisterikeskukselle täytäntöönpanosta kertyvistä varoista puolet, jos konfiskaatiotuomio on määrältään 10 tuhatta euroa tai enemmän. Mikäli konfiskaatiotuomio on alle 10 tuhatta euroa, niin täytäntöönpanosta kertyvät varat jäävät kokonaan täytäntöönpanovaltioon. Joissain tapauksissa on poikettu edellä mainitusta tilitystä koskevasta pääsäännöstä. Tällöin täytäntöönpanovaltion kanssa on käyty toimivaltaisten viranomaisten kesken keskusteluja ja Oikeusrekisterikeskukselle on voitu joissain tapauksissa palauttaa kokonaan toisessa EU-jäsenmaassa jäädytettyä ollut omaisuus. Oikeusrekisterikeskus voi rikoslain (356/2016) 10 luvun 11 §:n 2 momentin perusteella suorittaa korvausta asianomistajalle tai muulle asianomaiselle henkilölle myös ulkomailla täytäntöönpanotavalla olleen konfiskaatiotuomion perusteella. Tällöin korvauksen maksamisen edellytyksenä on muun muassa se, että täytäntöönpanosta kertyvät varat on täytäntöönpanovaltiosta tilitetty ainakin osittain Oikeusrekisterikeskukselle.

Oikeusrekisterikeskus pyrkii käytännössä löytämään lainvoimaisen tuomion kohteena olevaa omaisuutta lähettämällä tiedossaan olevaan vastaajan asuinpaikkavaltioon täytäntöönpanopyynnön. Tuomitulla henkilöllä voi olla myös tuloja asuinpaikkavaltiossaan. Jos Oikeusrekisterikeskuksella on perusteltu syy olettaa, että vastaajalla on omaisuutta muualla kuin ulkomaisessa asuinpaikkavaltiossaan, täytäntöönpanopyyntö voidaan toimittaa ko. valtioon, vaikka omaisuus ei olisi ollut aiemmin jäädytyksen tai muun turvaamistoimen kohteena. Tällöin edellytyksenä on kuitenkin se, että omaisuus voidaan jollakin tavalla yksilöidä täytäntöönpanopyynnössä.

Oikeusrekisterikeskus voisi teoriassa jäljittää täytäntöönpanotavaa omaisuutta ulkomailta myös julkisista rekistereistä, koska tuomitulle on saatanut kertyä uutta omaisuutta esitutinnan aikana tehdyn rikoshyödyn jäljittämisen ja lainvoimaisen tuomion välisenä aikana. Tähän ei kuitenkaan ole tällä hetkellä Oikeusrekisterikeskuksessa riittäviä resursseja, vaan täytäntöönpanopyyntö toiseen EU-jäsenmaahan täytäntöönpanotavaksi lähetetään sitä edeltävän jäädytyksen tai tuomitun henkilön asuinpaikan tai oikeushenkilön kotipaikan perusteella.

Oikeusrekisterikeskuksen mahdollisuudet tehokkaasti jäljittää ko.

omaisuutta ovat kuitenkin rajalliset, koska sen käytössä ovat vain kansalliset ja ulkomaiset julkiset rekisterit.

2.5.2 Oikeusministeriö

Oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikkö lähettää täytäntöön pantavaksi menettämisseuraamuspäätökset, jotka kohdistuvat omaisuuteen, joka on kolmannessa maassa tai EU-jäsenvaltiossa, joka ei sovelle konfiskaatiopuitemääräystä.

Syyttäjä toimittaa käytännössä oikeusministeriölle tiedon tuomioistuimen menettämisseuraamuspäätöksestä. Tiedonkulusta ei ole säädetty laissa. Tiedossa ei ole, kuinka kattavasti tieto konfiskaatiopäätöksistä välittyy oikeusministeriölle.

Oikeusministeriö toimittaa kohdevaltioon menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa koskevan oikeusapupyynnön. Pyynnön laatii käytännössä syyttäjä. Oikeusministeriö käynnättää sen Euroopan unionin ulkopuolisen valtion vaatimalle kielelle ja lähettää keskusviranomaisena sovellettavan sopimuksen edellyttämällä tavalla tai diplomaattikanavaa pitkin kolmanteen valtioon täytäntöön pantavaksi. Menettämisseuraamustuomiota koskevan oikeusapupyynnön laatijan tulee koordinoida asia Oikeusrekisterikeskuksen kanssa, jotta vältyttäisiin mahdolliselta päällekkäiseltä täytäntöönpanolta Suomessa ja ulkomailla.

Oikeusministeriö kuitenkin harkitsee ennen pyynnön lähettämistä täytäntöönpanon tarkoituksenmukaisuutta. Arviointiperusteena käytetään mm. menetetyksi tuomitun omaisuuden arvoa ja kohdevaltiota. Lähtökohtaisesti täytäntöönpanoa pyydetään kuitenkin kaikissa asioissa, joissa omaisuutta on kohdevaltiossa jäädytettyinä.

Oikeusministeriö ei pyydä asianomistajan vahingonkorvaustuomioiden täytäntöönpanoa Euroopan unionin ulkopuolisistakaan maista, koska täytäntöönpano kuuluu asianomistajalle itselleen.

Kun kohdevaltio ilmoittaa panneensa täytäntöön pyynnön, varat pyydetään tilittämään Oikeusrekisterikeskukselle. Jos kohdevaltio vaatii varojen jakamista, oikeusministeriö neuvottelee jakosuhteesta, jos se sovellettavan sopimuksen perusteella tai muutoin on mahdollista.

3. Työryhmän havaitsemat viranomaisyhteistyön vahvuudet

Kansallinen vahingonkorvaustuomioiden ja konfiskaatiopäätösten täytäntöönpano on tehokasta eikä sitä koskevassa lainsäädännössä ole havaittu puutteita.

Kansainvälisesti täytäntöön pantavien vahingonkorvaus- ja

konfiskaatiotuomioiden täytäntöönpanossa vaikuttaisi olevan puutteita. Viranomaiset ovat pyrkineet käytännön toiminnallaan estämään lähinnä lainsäädännön aukoista johtuvat ongelmat siltä osin kuin se on ollut mahdollista. Useissa tapauksissa syyttäjät ovat ottaneet hoitaakseen tiedonkulkuun liittyviä tai muuten konfiskaatiopyynnön tekemiseen tärkeitä tehtäviä tilanteissa, joissa näistä ei ole erikseen säädetty.

Esitutinnan aikana asianomistajat ja esitutkintaviranomaiset ovat myös tehostaneet yhteistyötään rikosvahinkojen korvaamiseksi ja rikoshyödyn poisottamiseksi tarpeellisten hallinnollisten ja rikosoikeudellisten turvaamistoimien käyttämisessä.

Rikoshyödyn jäljittämisessä käytetään kotimaisten tietolähteiden lisäksi myös kansainvälisiä yhteistyökanavia.

Rahanpesun rikosoikeudellisilla torjuntatoimilla jäljitetään ja otetaan pois rikoshyötyä. Kansainvälisiä rahanpesun torjuntaan keskittyviä sopimuksia osataan käyttää esitutkinnassa tehokkaasti.

Syyttäjät nostavat rahanpesusyytteitä myös rajat ylittävissä asioissa, joissa näytön hankkimiseen käytetään usein kansainvälisiä oikeusapuinstrumentteja. Rahanpesun kohteena olevan rikoshyödyn poisottaminen on kansainvälisesti erityisen tehokasta.

4. Työryhmän havaitsemat puutteet ja kehittämissuositukset

Ongelmallisena voidaan sellaisten menettämisseuraamuksia koskevien tuomioiden osalta, joissa konfiskoitava omaisuus on toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Pohjoismaissa, pitää sitä, ettei tuomioistuinta aina välity tietoa menettämisseuraamukseen liittyvästä ulkomailla olevasta jäädytyksestä menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta vastaavalle Oikeusrekisterikeskukselle. Tällä hetkellä tietojärjestelmäkään eivät tue tehokasta tiedonkulkua ja lisäksi niiden soveltamisessa on ilmennyt puutteita. Käytännössä on yritetty ratkaista siten, että Valtakunnansyyttäjänvirasto on antanut syyttäjille ohjeen ilmoittaa jäädyttämispäätöksistä ja niihin liittyvistä tuomioista Oikeusrekisterikeskukselle. Syyttäjät ovat käytännössä ilmoittaneet myös siitä, jos tuomitulla on ollut syytä epäillä olevan omaisuutta muuallakin kuin asuinpaikkavaltiossaan.

Ongelmana voidaan muiden kuin edellisessä kappaleessa tarkoitettujen menettämisseuraamuspäätösten osalta pitää sitä, etteivät nykyiset tietojärjestelmät tue tiedonkulkua tuomioistuimilta oikeusministeriölle jäädytettyä omaisuutta koskevista konfiskaatiopäätöksistä. Laissa ei myöskään ole yksilöity tahoa, jonka velvollisuutena olisi huolehtia täytäntöönpanopyynnön tekemisestä oikeusministeriölle. Nykyisin syyttäjät tekevät

pyynnön hoitamisissa asioissa.

Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa (540/2005) estää jäädyttämissä päätösten käytön lainvoimaisen konfiskaatiotuomion jälkeen.

Turvaamistoimimennettelyä voitaisiin edelleen tehostaa parantamalla tiedonkulkua esitutkintaviranomaisen/syyttäjän ja Verohallinnon välillä, jotta jo esitutkinnan aikana voitaisiin päättää, mikä on tarkoituksenmukainen keino turvata rikoksen kohteena olleen omaisuuden palauttaminen lainvoimaisen tuomion jälkeen Suomeen.

Uudessa AIPA-asianhallintajärjestelmässä tiedonvälitysongelmia tuomioistuinten ja Oikeusrekisterikeskuksen sekä oikeusministeriön välillä tulisi pyrkiä poistamaan. Oikeusministeriö lähettää pyynnöstä pyytäjän laatiman menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa koskevan oikeusapupyynnön ulkomaille. Oikeusrekisterikeskukselle tiedon Euroopan unionin jäsenvaltiossa jäädytetystä omaisuudesta tulisi siirtyä sähköisesti tuomiolauselmalta.

Kansallisen lain omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa (540/2005) 1 luvun 2 §:ssä olevaa määritelmäsäännöstä voisi työryhmän havaitsemien ongelmien kannalta olla perusteltua harkita muutettavaksi siten, että se mahdollistaisi laissa tarkoitettujen pakkokeinojen käytön myös lainvoimaisen tuomion jälkeen silloin, kun on kyse jäädyttämissä päätöksistä lainvoimaisen konfiskaatiopäätöksen turvaamiseksi toisessa jäädyttämissä päätöksistä soveltavassa valtiossa olevaan omaisuuteen.

Oikeusrekisterikeskukselle voitaisiin harkita annettavaksi vastaavia toimivaltuuksia kuin on ARO-yksiköllä.

Työryhmän havaitsemien ongelmien kannalta voisi olla perusteltua selvittää nykylainsäädännön sisältöä siltä osin, voiko Suomi vastavuoroisesti panna täytäntöön vieraassa valtiossa tuomitun vahingonkorvauksen.

Euroopan unionissa ja muuten kansainvälisesti uusista rikosoikeuden alaan kuuluvista sopimuksista ja muista instrumenteista neuvoteltaessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten voidaan laajentaa tiedonvaihtoa eri valtioiden viranomaisten välillä. Erityisesti tiedonvaihto tulisi mahdollistaa lainvoimaisen tuomion jälkeisessä rikosshyödyn jäljittämisessä ja poisottamisessa.

Euroopan oikeudellisen verkoston täysistunnossa marraskuussa 2018 keskusteltiin myös tässä asiakirjassa käsitellystä ongelmasta. Useat oikeusviranomaiset olivat joutuneet kohtaamaan vaikeuden tai mahdottomuuden pyytää varojen jäädyttämistä lainvoimaisen tuomion jälkeen.

Yhtenä ratkaisuna ehdotettiin uuden EU-instrumentin kehittämistä tai olemassa olevan EU-instrumentin (lähinnä juuri hyväksytty jäädyttämis- ja konfiskaatioasetus ((EU) 2018/1805) täydentämistä siten, että se velvoittaisi täytäntöönpanovaltion pyynnöstä ryhtymään jäädyttämistoimiin myös lainvoimaista päätöstä täytäntöönpanossa. Kansalliset lait tulisi tämän jälkeen korjata vastaamaan mahdollisen EU-instrumentin sääntelyä.

Koska nykyisin millään viranomaisella ei ole koordinaatiovastuuta kansainvälisistä toimenpiteistä, lainsäädännössä voisi työryhmän havaitsemien ongelmien kannalta olla perusteltua selkeästi säätää siitä, mikä viranomainen vastaa lainvoimaisen tuomion jälkeisistä jäljittämistoimenpiteistä sekä menettämisseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvästä koordinaatiosta (oikeusministeriön hallinnonala). Samalla tulisi harkita, mitkä ovat riittävät toimivaltuudet omaisuuden jäljittämiseksi ja lainvoimaisen konfiskaatio- ja vahingonkorvaustuomion täytäntöönpanemiseksi kotimaassa ja ulkomailla.

Lisäksi esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän toimivaltuuksia voisi työryhmän havaitsemien ongelmien kannalta olla perusteltua täydentää siten, että rikoshyödyn jäljittäminen ja poisottaminen esimerkiksi pakkokeinoja hyödyntäen olisi mahdollista. Hyöty tulisi lähtökohtaisesti voida jäljittää ja tutkia lainvoimaisen tuomion jälkeen kaikilta hyötyneiltä henkilöiltä.

Täytäntöönpanotoimenpiteitä tulee tehostaa myös niissä tapauksissa, joissa turvaamistoimenpiteitä ei ole tehty, esimerkiksi silloin kun luonnollisella henkilöllä on asuinpaikka (osoite) tai oikeushenkilöllä on kotipaikka ulkomailla tai kun henkilöllä on omaisuutta ulkomailla tai hän saa palkkatuloa ulkomailla.

Myös kansainvälisen tiedonvaihdon edellytykset tulisi turvata. Nykyisin esim. Asset Recovery Office -toimiston toimivaltuudet riittävät rikoshyödyn jäljittämiseen silloin, kun kyse on rikosten ennalta estämisestä ja selvittämisestä (EU-maat sekä Norja ja Islanti). Lainvoimaisen tuomion jälkeen kansainvälinen rikoshyödyn jäljittäminen tätä kanavaa käyttäen ei ole mahdollista.